

VOJTĚCH MĚRKA AKO VOJTECH MIERKA

NIEKTORÉ ASPEKTY PREKLADATELSKEJ A POPULARIZÁTORskej ČINNOSTI V. MIERKU V OBLASTI SLOVENSKO-CHORVÁTSKYCH VZŤAHOV MEDZIVOJNOVÉHO OBDOBIA

JÁN JANKOVIČ

Dámy a páni, milé kolegyne, kolegovia,

práve som urobil prvú chybu, lebo som vás oslovil po slovensky, čo nie je v duchu a štýle jubilanta, nášho veľkého priateľa a spolupracovníka Ivana Dorovského, ktorý na Slovensku s nami komunikuje korektnou slovenčinou. Prosím preto váženého jubilanta, aby mi tento nedostatok prepáčil. Moja chyba je možno o to väčšia, že budem hovoriť o významnom mužovi, moravskom profesorovi Vojtechovi Měrkovi-Mierkovi, ktorý obohacoval slovenskú kultúru a literatúru, prekladal do slovenčiny a písal po slovensky. Vojtech Měrka, obdobne ako náš jubilant, bol konzulom južnoslovenských literatúr, významným slavistom a jeho práca sa natrvalo zapísala aj do dejín slovensko-českých vzťahov.

Vojtech MĚRKA (MIERKA) sa narodil 5. 2. 1888 vo Vřesoviciach okr. Prostějov. Pedagóg, publicista, prekladateľ a hudobný skladateľ pôsobiť začal v Čechách. Ako tridsaťjeden ročný prišiel na Slovensko, v rokoch 1919–31 bol profesorom na Obchodnej akadémii v Košiciach a súčasne (1927–31) šéfom hudobného oddelenia košického rozhlasu. Od roku 1931–1938 pôsobil ako riaditeľ Obchodnej akadémie v Nitre. Eufemistická veta „Po dvadsiatich rokoch pôsobenia na Slovensku odišiel do Čiech“ môže znieť: „Po vzniku vojnového samostatného slovenského štátu sa musel spolu s ostatnými Čechmi zo Slovenska vysťahovať“. Vojtech Měrka-Mierka zomrel ako 86ročný 24. 12. 1974 v Ostrave.

Vojtech Měrka-Mierka sa podieľal na budovaní literárneho, hudobného a divadelného života na východnom Slovensku, na všetkých svojich pôsobiskách mal bohatú prednáškovú, prekladateľskú, publikačnú a edičnú činnosť. Venoval sa viacerým juhoslovenským literatúram, ale dnes si stručne pripomenieme len jeho podiel na slovensko-chorvátskych literárnych vzťahoch v oblasti knižného prekladu.

Netreba pripomínať všeobecnú situáciu medzivojnového Slovenska a podiel Čechov na jeho budovaní. Treba však zdôrazniť, že činnosť Vojtěcha Měrku sa na pozadí celkovej situácie je dosť netypická. Jeho vzťah k Sloven-

sku symbolizuje skutočnosť, že si poslovenčil priezvisko, pričom samozrejme podstatné je to, že Mierka slovenskú kultúru obohacoval prekladmi do slovenčiny a článkami písanými po slovensky. Bratislava ako hlavné mesto Slovenska po prvej svetovej vojne začala prejavovať svoju integrujúcu silu aj v oblasti kultúry a prekladania, ale Vojtech Měrka mal dosť síl a organizátorských schopností, aby sa presadil aj v mimobratislavských centrách. Ak na jeho pôsobenie nazeráme takto, Měrkov význam podstatne stúpa, lebo Slováci, slovensko-srbskí, resp. slovensko-chorvátski bilingvisti z Dolnej zeme, ktorí tradične tvorili jadro prekladateľov a popularizátorov juhoslovanských literatúr, po presťahovaní na Slovensko pôsobili v Bratislave. Měrka preklady z chorvátčiny (ale aj slovinčiny a srbčiny) a popularizátorské články zabezpečoval v priestore, ktorý by bez jeho prítomnosti ostal nevyužitý pre rozvoj slovensko-chorvátskych a vôbec slovensko-juhoslovanských vzťahov.

Vojtech Měrka začal v slovenskej periodickej tlači publikovať hneď po príchode na Slovensko, ale jeho podiel na slovensko-chorvátskych vzťahoch medzivojnového obdobia najtransparentnejšie môžeme ilustrovať v oblasti knižných vydaní: v prvej medzivojnovej fáze (1918–1928) zo 4 knižných titulov boli dve drámy, ktorých vydanie možno chápať ako organizovanú a účelovú pomoc slovenskému ochotníctvu, a pod ďalšie dve knihy sa podpísal Vojtech Měrka. Ako druhý zväzok svojej Juhoslovanskej knižnice vydal dielo Boža Lovrića: *Smrt a život (Smrt' a život – 1926)*. Kniha vyšla po česky a do slovenského kontextu ju zaraďujeme preto, lebo vyšla v edícii vydávanej na Slovensku, V. Měrka v diele uvádza „Tisťeno jako originál“ a všetky údaje v knihe sú v češtine.¹ Pripomíname však, že ostatné zväzky tejto Měrkovej edície už vychádzali po slovensky.

Pod vydanie Božu Lovrića sa Vojtěch Měrka podpísal ešte českou podobou svojho priezviska, ale pod ďalšiu knihu, Ante Dukić: *Somárove zápisky* (1928) sa už podpísal ako Vojtech Mierka.² To nás oprávňuje používať oba tvary jeho priezviska.

¹ „Tato kniha je vydána jako II. svazek Jihoslovanské knihovny redigované prof. Dr. V. Měrkou v 1000 exemplářích nákladem Fer. Štanglové v Košicích a vtištěné u Grafiky v Košicích.“ Kniha nemá vročenie, podľa signatúry Univerzitetnej knižnice v Bratislave a podľa autorovho vstupného faksimile (Košice 10/IV/1925) by sa dalo predpokladať, že vyšla už v roku 1925 a nie až roku 1926 ako sa uvádza v bibliografiách.

² Dukić Ante: *Somárove zápisky*. S povolením spisovateľovým preložil Prof. Dr. Vojtech Mierka. 1928. Nákladom vydavateľstva „Slovenského východu“ v Košiciach, 185 strán. V. Měrka sa A. Dukićovi venoval aj v neskôr. V roku 1937 vydal: *Výbor z prac Ante Dukića* (34 s.) ako 11. zväzok Juhoslovanskej knižnice a pamätnicu A. Dukić: *Mária slúžička* (4 s.) v Nitre nákladom vlastným.

Zatiaľ čo autormi dvoch knižne vydaných hier boli renomovaní spisovatelia prvého rangu (Vojnovič, Begović), Mierkom preložený Božo Lovrić, juhoslovanský diplomat pôsobiaci v Prahe, bol na pomyslenom literárnom rebríčku na nižšom stupni a Ante Dukić na jeho úplnej spodnej časti. Vydanie Lovrića má výrazné stopy kultúrnej diplomacie, ale aj preklad Dukićovho diela možno považovať za akt s výraznou politickou konotáciou. Zatiaľ čo Lovrićove lyricko-filozofické miniatúry sú apolitické a literárne zaujímavé, Dukićove *Somárove zápisky* majú výrazný nacionálny a sociálny kontext, ale sú situované do predprevratových čias a kniha nepatrí medzi diela s vyššími umeleckými aspiráciami. Pritom ani jedného z autorov nemožno merať s vrcholnou súdobou chorvátskou prozaickou produkciou. Evidentné je, že na výber A. Dukića určite nevlplyvala forma akou bolo dielo napísané (estetická úroveň), ale skôr posolstvo, ktoré V. Mierka – editor, prekladateľ a autor úvodu – v ideovej rovine videl takto: „V tomto diele písanom formou zápisov, preniká všade obžaloba tých, ktorí majú pečovať o ľud a nerobia tak a pochvala tých, ktorí pracujú pre dobro národa. Autor dáva nám hlboko nahliadnuť do duše chorvátskeho ľudu. Keď sa pozremo na osobu farárovu a učiteľovu, vidíme, že v týchto osobách je mnoho uloženého zo spisovateľových snov a ideálov. Títo dvaja zobúdzajú národné povedomie ľudu a tým zbavujú ho cudzieho jarma. Je to kniha, ktorá nám odhaľuje biedny stav chorvátskeho ľudu a ukazujú nám v najjasnejšom svetle tých, ktorí pracujú k osuhu národa...“

V druhej fáze medzivojnového obdobia (1929–38) Mierkov podiel na knižnej produkcii prekladov z chorvátčiny je štatisticky rovnako výrazný, lebo z 13 prekladov 6 bolo z jeho dielne. V týchto súvislostiach treba pripomenúť, že jeden preklad, mimochodom subštandardný, pripravil ďalší český profesor Václav Šlosar,³ dva preklady Slováci žijúci na Dolnej zemi a na zvyšných prekladoch mali výrazný podiel dolnozemskej Slováci, ktorí sa usídlili na Slovensku.

Aj v druhej fáze medzivojnového vývinu agilný Vojtech Mierka pri vydávaní svojej Juhoslovanskej knižnice robil vlastnú edičnú politiku, ostal verný Lovrićovi i Dukićovi a register rozšíril o D. Angelinovića, zatiaľ však iní prekladatelia už siahli po V. Nazorovi, M. Krležovi a I. Brlićovej-Mažuranićovej, vrcholných predstaviteľoch chorvátskej literatúry. Treba však povedať, že pri prekladoch pre periodickú tlač bol Mierkov register širší. Na vydávanie knižných prekladov zrejme mali vplyv aj iné okolnosti, predovšetkým ekonomické. V. Mierka vydával rozsahom nevelké, dokonca možno povedať

³ Vladimír Nazor: *Synovia mora*. (Halugica – Riasanka, Svjetionik – Maják). Úvod (Predmluva) Václav Šlosar, s. 3–4. Praha, Státní nakladatelstvo 1931. 75 s. – Paříšleky. Knižnica pre slovenskú mládež, zv. 7.

veľmi útle knihy, ktoré bol schopný ekonomicky zabezpečiť. To zrejme vyvíjalo tlak na výber autorov a diel, ako aj na ich rozsah, ktorý v niektorých prípadoch nespĺňa súčasné kritéria na knihu – tri zo šiestich kníh sú štvorstránkové pamätnice. Aj keď berieme do úvahy tieto skutočnosti prínos V. Mierku je výrazný a to aj napriek tomu, že v tejto sfére svojej činnosti sa prívetmi spoliehal na vlastný vkus.

Tieto, ale aj iné okolnosti, sa markantne prejavujú pri prekladoch drámy: keďže Mierka žil bokom od českých i slovenských divadelných centier pri výbere chorvátskych dramatikov nemal šťastnú ruku – na profesionálnych ani ochotníckych scénach sa neuvádzala ani jedna z drám, ktoré preložil a vydal, ani jeden jeho preklad nezbudil väčšiu pozornosť odborného publika a kritiky. Avšak po pravde treba dodať, že kritická recepcia prekladov v medzi-vojnovom období mala ešte veľmi nízku frekvenciu.

Nehrané, či nehrateľné boli preklady hier Danko Angelinovič: *Slepci* (1936), Božo Lovrič: *Spasiteľ* (1937), ktoré vyšli v jeho Juhoslovanskej knižnici. Kvôli objektívite však treba povedať, že obdobný osud mali aj iné preklady.⁴

Neinscenovateľnosť Angelinovičových *Slepcov* spočívala tak v neaktuálnosti témy ako i v slabom dramatickom majstrovstve autora. Okrem neaktuálnosti textu uvedeniu hry zrejme prekážala aj jej pomerná previazanosť s istými chorvátskymi špecifikami. Pravda, prvoradou prekážkou uvedenia *Slepcov* bola ich slabá umelecká úroveň, ktorá nemohla konkurovať Vojnovičovi a Begovičovi, ktorí boli na Slovensku obľúbení a hraní chorvátski autori.

Vydanie *Slepcov* (1936) je zaujímavé aj tým, že kniha obsahuje Mierkov doslov (s. 32–36 – bez názvu). Text dosvedčuje, že Mierkovi imponovali takí chorvátski spisovatelia, o ktorých mohol tak ako pri Angelinovičovi konštatovať, že ide „o typicky juhoslovansky vyhranenú osobnosť“. Pripomíname, že „nehrateľnú“ hru *Slepci* uviedlo žiactvo Československej obchodnej aka-

⁴ Máme na mysli hru Milana Mladiniča *Tarsicius Mučeník prevelebanej Svatosti Oltárnej*. Autorizované slovenské vydanie. Preložil Karol B. Žeko. Nitra 1931. 56 s. Preklad je typická školská hra, ktorej dialógy sú rétorickými cvičeniami a myšlienkové posolstvo je veľmi priehľadné. Text je toporný, nadmieru archaický a po takejto hre začiatkom 30. rokov nemohli siahnuť ani ochotnícke súbory. Publikovanie hry bolo účelové, keď už nechceme povedať – objednané. Nasvedčuje tomu aj skutočnosť, že vydanie povolila cirkevná cenzúra. Na vstupných stranách knihy je uvedené: „NIHIL OBSTAT Michael Tarek censor No. 7714/929“, IMRPIMATUR Tynnaviae die 3. octobr. 1929 Carolus Nečesálek gen. Vic.

démie v Nitre 1. decembra 1935, v rámci osláv štátneho sviatku Juhoslávie, čo bolo naozaj vhodné. *Slepcov* neskôr odvysielal i bratislavský rozhlas.⁵

Ďalšia hra, ktorú Mierka vo svojej edícii vydal, bolo mystérium skúseného dramatika Boža Lovrića *Spasiteľ* (1937). Hra nebola inscenovaná hoci spĺňala nároky súdobej profesionálnej scény a navyiac je v nej akcentované duchovno. *Spasiteľa* podľa Mierkových údajov vysielal rozhlas.⁶

Rozsahom neveľkú hru Lovrić venoval „Dr. Vojt. Měrkovi, svojmu priateľovi“. V knihe nechýba fotografia autora, faksimile a najmä doslov (s. 30–32), v ktorom nadväzoval na svoju knihu o Božovi Lovrićovi.⁷ Mierka zdôrazňuje, že Lovrić aj v dráme ostáva predovšetkým lyrikom, pripomína, že hoci vyšiel z moderných smerov pomaly sa „preklonil od západu k východu. Pomaly vedľa prvkov čerpaných z domova formovaných západniacky priberá do svojej slovanskej duše slovanské prvky, obracia sa a blíži k ruským výtvorom a pohlcuje veľmi mnoho z ruskej filozofie, zvlášte jej etickú, očistnú funkciu, ako sa nám javí u Tolstého a Dostojevského.“

Na margo prezentovaného diela Mierka píše: „Veľkonočné mystérium. Lásky, predtým *Spasiteľ*, je plné lyrickej nehy a veľkého smútku nad osudom úbohých. Takým je v diele Cudzinec-Peter, ktorý oddanou dobrotou nadobúda si lásky a prekonáva nenávisť druhých. Tak zvíťazil nad nenávisťou Grgu, muža Jely, ktorému zachránil syna.“ Dodávame, že ani v tejto hre Lovrić nemotivuje konanie svojich postáv, uspokojuje sa s mystikou a symbolikou.

Ako doklad Mierkovej československo–juhoslovanskej kultúrnej diplomacie, kombinovanej zrejme s osobnými sympatiami, možno chápať vydanie Angelinovićovho *Žalospevu in memoriam prezidenta osloboditeľa Tomáša G. Masaryka*. Túto príležitostnú báseň Danko Angelinović napísal 17. 9. 1937, tri dni po Masarykovej smrti a pri prvom výročí smrti prezidenta Mierka vydal jej slovenský preklad. Celú „knihu“ tvoria štyri strany, okrem prvej strany s Masarykovým portrétom je na jednej strane uverejnená báseň preplnená epitetami ako: „rytier pravdy“, „silný boží bojovník“, „za ľudstvo zápasník“, „priekopník“, „ľudstva záštitník“, „učiteľa Ty náš drahý“. Mierka vydaním *žalospevu* bol v línii českej politiky, ktorá v medzivojnovom období dôsledne šírila myšlienky masarykizmu, sokolstva atď.

Vojtech Mierka celú svoju činnosť zamerl na pozdvihnutie slovensko–chorvátskych (širšie juhoslovanských) kultúrnych a literárnych vzťahov.

⁵ V archíve Slovenského rozhlasu sme však doklad o tom nenašli, vychádzame z doslovu prekladateľa.

⁶ Ani o inscenovaní tejto hry sme v autorskom katalógu archívu Slovenského rozhlasu nenašli záznam.

⁷ Dr. Vojtech Měrka: Božo Lovrić. Nitra, B. F. 1936, s. 42.

K svojej činnosti pristupoval mimoriadne zodpovedne, o čom svedčí aj jazyková úroveň jeho prekladov. V rovine politickej nie je zanedbateľný ani moment, že Božu Lovrića, chorvátskeho diplomata bežne označovaného ako zástancu unitaristického juhoslovanstva, sa usiloval na Slovensku po slovensky priblížiť aj v tých polohách, ktoré zdôrazňovali Lovrićov dobrý vzťah k Slovensku. Tu máme na mysli vydanie štvorstránkovej pamätnice Boža Lovrića *Slovenskému pastierovi*, ktorú ako sa píše v podtitule „k dvaciatemu výročiu našej republiky preložil a vydal Vojtěch Měrka“. Pripomíname, že Lovrić pri príležitosti premiér svojich hier chodieval na Slovensko, prednášal a jeho návštevy sa stretávali s ohlasom v tlači. Už roku 1926 si dopisoval s M. Hodžom a roku 1928 pri príležitosti jeho päťdesiatin napísal báseň *Gosp. Dr. M. Hodži – ministru pros. (povodom njegove 50 godišnjice)*.⁸

Mierkova činnosť bola tak ukázkou jeho osobnej ako aj českej prekladateľskej i vydavateľskej diplomacie: Mierka nemohol nevydať Angelinovičov žalospev na *T. G. Masaryka*, treba však uviesť i to, že sa postaral aj o uverejnenie Lovrićovho textu *Slovenskému pastierovi* vydaného na oslavu založenia republiky. Pre jeho výber bolo charakteristické nielen preferovanie marginálneho A. Dukića, ale aj istá rozpornosť pri výbere z renomovanejších autorov: D. Angelinovići, záhrebskému a splitskému advokátovi vydal drámu, hoci Angelinović je známy predovšetkým ako prozaik a prekladateľ. V tomto prípade treba zdôrazniť na jednej strane Mierkovo úsilie o pohotovosť: Angelinovići *Slepci* vyšli v Mierkovom preklade tri roky po tom, ako v origináli (po česky neboli publikované), ale na strane druhej aj to, že dielo tematicky bolo zastarané: *Slepci* sa v Chorvátsku po prvý raz hrali roku 1920, keď téma ešte rezonovala. Ako najvýrečnejší dôkaz presadzovania osobného vkusu a plnenia subjektívnych cieľov možno uviesť, že Lovrićovo mystérium *Spasitelj* tlačou nevyšlo ani po chorvátsky ani po česky.

Napriek výhradám k výberu autorov a diel Mierkovu editorskú a prekladateľskú aktivitu treba vysoko oceniť. Český profesor, rodák z Moravy v prospech Slovenska a Slovákov, v prospech slovensko-juhoslovanstvá, ale aj slovensko-českých vzťahov využil svoju odbornú erudíciu, skúsenosti ale aj spoločenské postavenie. Mimoriadne schopný organizátor niekoľko rokov vydával diela v edícii Juhoslovanstvá knižnica, čím výrazne obohatil a rozšíril knižnú kultúru. Hoci spravidla šlo o brožúry a nie knihy, aj na priestore zúženom ekonomickými možnosťami sprístupňoval slovenským čitateľom južnoslovanstvá literatúry a pritom dbal o čo najlepšie vybavenie svojich publikácií: zaraďoval fotografie autorov, ich faksimile, písal informatívne doslovy. Mimoriadne uznanie si zaslúži úroveň prekladov. Mierkova

⁸ Báseň publikujeme v knihe Ján Jankovič: Chorvátska literatúra v slovenskej kultúre I. Bratislava. Ústav svetovej literatúry SAV, 1997, s. 99–100.

kultúrna misia na Slovensku patrí medzi najjasnejšie stránky nielen slovensko-chorvátskych vzťahov, ale aj slovensko-českých vzťahov 20. storočia. Meno profesora Vojtecha Měrku-Mierku je do dejín Slovenska a jeho kultúry zapísané veľkými a zlatými písmenami.

